Veli-Pekka Viljanen

HE 173/2020 vp oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 20.11.2020

Hallituksen esitys sisältää laaja-alaisen kokonaisuuden, jonka ytimenä on oppivelvollisuuden ulottaminen perusopintojen jälkeiseen aikaan. Olen käytettävissäni olleen rajoitetun valmistautumisajan puitteissa rajoittanut tarkasteluni koskemaan ehdotettuun laajennettuun oppivelvollisuuteen liittyviä peruskysymyksiä sekä kysymystä oppivelvollisuuskoulutuksen maksuttomuudesta. Lausuntoani ei voi pitää hallituksen esityksen sisältämien lakiehdotusten tyhjentävänä tarkasteluna.

1. Sääntelyn suhde perustuslain opetusta koskeviin perusoikeussäännöksiin

Esityksessä ehdotetaan, että oppivelvollisuus laajennettaisiin koskemaan perusopetuksen jälkeistä toisen asteen koulutusta siihen asti, kun henkilö täyttää 18 vuotta. Perusopetuksen jälkeen oppivelvollisuutta suoritettaisiin lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa tai perus-opetuksen jälkeisissä erilaisissa nivelvaiheen koulutuksissa.

Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi nykyistä laajemmasta maksuttomuudesta toisen asteen koulutuksessa. Perusopetuksen jälkeen suoritettava ammatillinen tutkinto tai lukiokoulutus ja sen päätteeksi suoritettava ylioppilastutkinto olisivat jatkossa maksuttomia sen kalenterivuoden loppuun saakka, jona henkilö täyttää 20 vuotta. Maksuttomia olisivat opetuksessa tarvittavat oppimateriaalit sekä työvälineet, -asut ja -aineet.

Ehdotetun oppivelvollisuuden laajentaminen ei ole vaikeuksitta asetettavissa perustuslain 16 §:n 1 momentin nykyiseen sääntelyyn. Kyseisen pykälän 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Lisäksi momenttiin sisältyy lakivaraus, jonka mukaan oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Perustuslain opetusta koskeva sääntely rakentuu siten jaolle perusopetukseen ja muuhun opetukseen. Perustuslaki säätää jokaiselle subjektiivisen oikeuden maksuttomaan perusopetukseen. Säännös korvasi aikaisemman hallitusmuodon säännöksen kansakouluopetuksen maksuttomuudesta (1919 HM 80 § 2 mom.). Perustuslain esitöiden mukaan perusopetuksen maksuttomuus merkitsee sitä, että opetusta on voitava saada ilman opiskelijalle aiheutuvia kustannuksia. Opetuksen ohella on siten myös välttämättömien opetusvälineiden, kuten oppikirjojen oltava ilmaisia (HE 309/1993 vp, s. 64). Perusoikeusuudistusta koskevassa mietinnössään perustuslakivaliokunta katsoi, että perusopetuksen maksuttomuus tarkoitti myös tarpeellisia koulukuljetuksia ja riittävää ravintoa (PeVM 25/1994 vp, s. 9).

Perusoikeusuudistusta säädettäessä oikeus maksuttomaan perusopetukseen oli turvattu peruskoululaissa (476/1983). Perustuslain maksutonta perusopetusta koskeva säännös ei kuitenkaan nimenomaisen esityömaininnan mukaisesti estä muuttamasta perusopetusjärjestelmää, kunhan vain jokaisen oikeus maksuttomaan perusopetukseen säilytetään (HE 309/1993 vp, s. 64). Peruskoululaki kumottiin sittemmin perusopetuslailla (628/1998), joka nykyisin turvaa perustuslain edellyttämän maksuttoman perusopetuksen.

Muun kuin perusopetuksen saatavuus on turvattu perustuslain 16 §:n 2 momentissa. Perustuslain kyseinen säännös kattaa perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan opetuksen esiopetuksesta ylimpään opetukseen ja aikuiskoulutukseen asti. Koska kysymys on laajakantoisemmasta oikeudesta kuin oikeudesta perusopetukseen, sitä ei perustuslaissa turvata subjektiivisena oikeutena, vaan sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Säännös ei välttämättä edellytä opetuksen maksuttomuutta eikä nykymuotoista opintotukijärjestelmää, jos muulla tavoin huolehditaan siitä, että vähävaraisilla on tosiasiallinen mahdollisuus kouluttaa itseään (HE 309/1993 vp).

Perustuslain 16 §:n kontekstissa oikeus maksuttomaan perusoikeuteen subjektiivisena oikeutena rajautuu siten perusopetukseen (1 mom.). Toisen asteen koulutus sen sijaan sijoittuu perustuslain 16 §:n 2 momentin alaan, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeiden mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta varattomuuden sitä estämättä.

Asetelmaa mutkistaa perustuslain 16 §:n 1 momentin toinen virke, jonka mukaan oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan momentin ensimmäinen ja toinen virke on tarkoitettu olemaan siten yhteydessä toisiinsa, että perusopetukseksi on katsottava se opetus, joka kuuluu oppivelvollisuuteen. Siten oppivelvollisuutta laajennettaessa

laajenee myös velvollisuus antaa maksutonta opetusta (HE 309/1993 vp, s. 64). Esityömaininta selittää se, että perusoikeusuudistuksen yhteydessä ei ajateltu mahdollisuutta, että oppivelvollisuus koskisi perusopetuksen ohella myös muuta opetusta, vaan ajatuksena oli se, että perusopetuksen pituus voisi ajan oloon muuttua ja siten vastaavasti oppivelvollisuuden kesto voisi vastaavasti muuttua. Olennaista on, että perustuslain oppivelvollisuussäännöksen esitöissä todetaan nimenomaisesti, että säännös ei estä laajentamasta tai supistamasta oppivelvollisuutta nykyisestä (HE 309/1993 vp, s. 64).

Nähdäkseni perustuslain 16 §:n 1 momentin oppivelvollisuuslauseke ei sinänsä estä oppivelvollisuuden laajentamista koskemaan myös muuta kuin perusopetusta, vaikka tällainen mahdollisuus ei noussut esille perusuudistuksen yhteydessä. Toisaalta pykälän säätämisen yhteydessä perusopetuksella ymmärrettiin nimenomaan kaikille periaatteessa yhteistä peruskouluopetusta. Toisen asteen opetus jää nähdäkseni siten perustuslain 16 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen soveltamisalan ulkopuolelle, mutta oppivelvollisuuden piiriin saatettuna sitä koskee saman momentin toinen virke, jonka mukaan oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Muutoin toisen asteen koulutusta on arvioitava perustuslain 16 §:n 2 momentin valossa. Oppivelvollisuuden piiriin saattaminen muuttaa kuitenkin osittain tältä osin sääntelyn arviointipohjaa. Pidän selvänä, että koulutuksesta, johon henkilö on velvollinen osallistumaan, ei saa syntyä hänelle ylimääräisiä kustannuksia, jotka hän joutuu itse kattamaan. Vaikka toisen asteen koulutus ei kuulukaan perustuslain 16 §:n 1 momentin maksuttoman perusopetuksen alaan, asettuu tästä lähtökohdasta käsin vastaavia vaatimuksia opetuksen maksuttomuudesta. Tosin toisen asteen koulutuksen erityispiirteistä voi johtua, että kyse ei ole täysin identtisestä vaatimuksesta opetuksen maksuttomuudesta kuin perusopetuksessa, jonka osalta perustuslaki sisältää nimenomaisen maksuttomuusvaatimuksen. Maksuttoman opetuksen alan suhteen voidaan toisen asteen koulutuksenkin osalta tosin hakea analogiaa maksutonta perusopetusta koskevan perustuslain säännöksen vakiintuneesta tulkinnasta.

Oppivelvollisuuden pidentämisellä 18 ikävuoteen saakka puututaan sinänsä henkilön itsemääräämisoikeuteen, joka perustuu muun muassa perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Samoin oppivelvollisuusiän nostaminen rajoittaa jossain määrin oppivelvollisuuden piiriin joutuvan henkilön perustuslain 18 §:n 1 momentissa turvattua oikeutta hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Siten oppivelvollisuusiän pidentämistä on arvioitava myös perusoikeuksien rajoitusedellytysten näkökulmasta. On selvää, että oppivelvollisuuden jatkaminen esimerkiksi

täysi-ikäisyyden saavuttamisen jälkeen ei välttämättä täyttäisi perustuslain asettamia edellytyksiä.

Ehdotetun oppivelvollisuuslain 2 §:n 4 momentin mukaan oppivelvollisuus päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut ylioppilastutkinnosta annetussa laissa (502/2019) tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (531/2017) tarkoitetun tutkinnon taikka niitä vastaavan Ahvenanmaalla suoritetun tai ulkomaisen koulutuksen.

Toisen asteen koulutuksen saattamista oppivelvollisuuden piiriin perustellaan hallituksen esityksessä erityisesti tavoitteella parantaa nuorten työllistymisedellytyksiä ja työmarkkinakelpoisuutta. Perustelujen mukaan pelkän peruskoulun oppimäärän suorittaneiden työllisyysaste laskee koko ajan, kun työelämän osaamisvaatimukset kasvavat ja matalan koulutus- ja osaamistason työt vähenevät. Toisen asteen tutkinnon suorittaminen parantaa nuorten työllistymismahdollisuuksia. Oppivelvollisuuden laajentamisen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisen tavoitteena on varmistaa, että jokaisella nuorella on riittävät valmiudet ja kyky oppia uutta ja pysyä näin työmarkkinoilla, edetä työuralla tai vaihtaa alaa ja ammattia tarvittaessa. Toisen asteen tutkinnon suorittaminen antaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden. Koulutus- ja osaamistason nostamisen lisäksi esityksen tavoitteena on kaventaa oppimiseroja, lisätä koulutuksellista tasaarvoa ja antaa kaikille nuorille yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua kykyjensä mukaisesti (HE, s. 82).

Kyseiset tavoitteet palautuvat paitsi perustuslain 16 §:n 2 momentissa julkiselle vallalle säädettyyn velvollisuuteen turvata jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja tarpeidensa mukaan myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään, myös perustuslain 18 §:n 2 momentissa säädettyyn julkiselle vallalle asetettuun työllisyyden edistämisvelvollisuuteen ja perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyyn. Pidän ilmeisenä, että uudistus ainakin jossain määrin edistää siinä asetettuja perusoikeuksiin kiinnittyviä tavoitteita. Kun kyse on alaikäisiin kohdistuvasta sääntelystä, jolla pyritään edistämään heidän tulevia elämän edellytyksiään, sääntely täyttää lähtökohtaisesti perusoikeuksille asetettavan rajoitusperusteen hyväksyttävyysvaatimuksen. Pidän sääntelyn perusratkaisuja myös oikeasuhtaisina suhteessa oppivelvollisuuden aiheuttaman perusoikeusrajoituksen sisältöön ja sillä tavoiteltaviin hyväksyttäviin päämääriin.

2. Oppivelvollisuusopetuksen maksuttomuus

Ehdotetun oppivelvollisuuslain 4 §:ssä tarkoitettu opetus (oppivelvollisuuden suorittaminen perusopetuksen suorittamisen jälkeen) on lain 16 §:n mukaan maksutonta sen kalenterivuoden loppuun saakka, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta. Säännös asettaa oppivelvollisuuttaan toisen asteen koulutuksessa suorittavat parempaan asemaan kuin muut toisen aseteen koulutukseen osallistuvat opiskelijat. Tältä osin eri asemaan asettamisella on kuitenkin nähdäkseni perustuslain 6 §:n kannalta hyväksyttävät perusteet, jotka palautuvat henkilön oppivelvollisuusasemaan. Oppivelvollisuus edellyttää lähtökohtaisesti opetuksen maksuttomuutta. Tältä osin ei voida pitää ongelmallisena myöskään maksuttomuuden jatkumista opintojen loppuun suorittamiseksi jonkin verran oppivelvollisuuden päättymisen jälkeen, kun on kyse oppivelvollisuuden aikana aloitetuista opinnoista.

Oppivelvollisuuslain 17 §:ssä säädettäisiin oppivelvollisuuskoulutuksen laajuudesta. Pykälä koskee sinänsä kaikkea oppivelvollisuuden alaista koulutusta, myös perusopetusta, vaikka se näyttää laaditun ensi sijassa toisen asteen koulutusta silmällä pitäen ja ottamatta huomioon, että säännökset tulisivat sovellettaviksi myös perusopetuksessa. Tähän lähtökohtaan liittyy erinäisiä, myös valtiosääntöoikeudellisia ongelmia.

Pykälän 1 momentin mukaan opetuksen edellyttämät oppimateriaalit sekä työvälineet, -asut ja -aineet ovat opiskelijalle maksuttomia. Maksuttomia eivät kuitenkaan ole erityistä harrastuneisuutta painottavissa koulutuksissa tarvittavat välineet. Esityksen perustelujen mukaan tällaisia olisivat esimerkiksi erityisen koulutustehtävän saaneissa lukioissa tai tietyissä ammatillisissa tutkinnoissa tarvittavat soittimet ja urheiluvälineet. Erityisellä harrastuneisuudella tarkoitettaisiin sellaisia taitoja tai harrastuksia, joita opiskelija on harjoittanut jo ennen kyseisten opintojen aloittamista ja joiden tietynasteinen taitotaso on opiskelijaksi ottamisen edellytyksenä kyseisiin koulutuksiin. Tällaisia olisivat esimerkiksi instrumentin soittotaito tai urheilulajin hallinta (HE, s. 181). Ehdotusta perustellaan siis puhtaasti toisen asteen opetukseen liittyvillä perusteilla. Perusopetusta ei ole kuitenkaan suljettu pois maksuttomuuspoikkeuksen soveltamisalasta. Periaatteessa säännös voisi siten mahdollistaa maksullisuuden ulottamisen esimerkiksi perusopetuksen musiikkiluokkien opetukseen, mikä olisi ristiriidassa perustuslain 16 §:n 1 momentin säännöksen maksutonta perusopetusta koskevan säännöksen kanssa.

Toisen asteen koulutuksen osalta säännöstä perustellaan esityksessä sillä, että säännös ei rajoittaisi henkilön oikeutta maksuttomaan oppivelvollisuuskoulutukseen, sillä erityistä harrastuneisuutta painottavaan koulutukseen osallistuminen on opiskelijalle vapaan hakeutumisoikeuden puitteissa vapaaehtoista ja oppivelvollisuutta on aina mahdollisuus suorittaa myös sellaisessa koulutuksessa, jossa ei edellytetä erityisten välineiden tai tarvikkeiden käyttämistä. Tällaisissa koulutuksissa oppivelvollisella ei olisi mahdollista saada kaikkia opiskelun edellyttämiä välineitä maksutta. Perustelujen mukaan ei voida kuitenkaan kohtuudella edellyttää, että hyvinkin kalliita oppivelvollisen henkilökohtaisessa käytössä olevia ja myös muussa kuin opetustoiminnassa käytettäviä välineitä kustannettaisiin julkisin varoin (HE, s. 285-286). Kiinnitän huomiota siihen, että 17 §:n 1 momentti sulkee pois sanamuotonsa mukaan kaikki ”erityistä harrastuneisuutta painottavissa koulutuksissa tarvittavat välineet”, ilman erityisiä perusteluissa mainittuja kvalifikaatioita. Pidän valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena perustelua, jossa vapaan valintaoikeuteen viitaten rajataan maksuttomuuden piiristä pois sellaiset koulutuksessa tarkoitetut välineet, jotka ovat koulutukseen osallistumisen kannalta välttämättömiä.

Edellä olevin perustein katson, että 17 §:n 1 momentin poikkeussäännöksen soveltamisalasta tulee rajata pois perusopetuslain mukaisessa perusopetuksessa tarvittavat välineet. Lisäksi toisen asteen koulutuksen osalta poikkeusta on täsmennettävä niin, ettei se muodostu oppivelvollisten osalta taloudelliseksi esteeksi osallistua ”erityistä harrastuneisuutta painottaviin koulutuksiin”.

Pykälän 2 momentin mukaan opintoja täydentävistä vapaaehtoisista opintoretkistä, vierailuista, tapahtumista ja muista vastaavista toiminnoista voidaan periä kohtuullisia maksuja. Säännöstä perustellaan hallituksen esityksessä sillä, että toisen asteen koulutuksen yhteydessä on vakiintuneen käytännön mukaan järjestetty opiskelijoille vapaaehtoisia opintoretkiä ja vierailuja, joiden kustannuksiin opiskelijat ovat itse osallistuneet. Lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaan opetus on maksutonta, mutta opiskelijalle vapaaehtoisen, oppilaitoksen tarjoamaa opetusta täydentävän toiminnan ei ole katsottu kuuluvan maksuttoman opetuksen piiriin, vaan se on katsottu opiskelijalle vaihtoehtoiseksi tavaksi hankkia osaamista. Esityksen perusteluissa katsotaan, että toisen asteen koulutuksen vakiintunut käytäntö ja erityispiirteet huomioon ottaen olisi perusteltua, että vapaaehtoisesta opintoja täydentävästä toiminnasta voitaisiin jatkossakin periä maksuja (HE, s. 181-182).

Kiinnitän huomiota siihen, että pykälän 2 momentin piiristä ei ole suljettu pois perusopetuslain mukaista perusopetusta. Tällaisenaan säännös muuttaa käsitykseni mukaan merkittävästi oikeustilaa perusopetuksen alalla. Perusopetuslain 31 §:n 3 momentin mukaan ulkomailla järjestettävässä opetuksessa ja yksityisen yhteisön tai säätiön asianomaisen ministeriön antaman erityisen koulutustehtävän perusteella muulla kuin 10 §:n 1 momentissa tarkoitetulla opetuskielellä järjestämässä opetuksessa voidaan oppilaalta 1 ja 2 momentin estämättä periä kohtuullisia maksuja. Tämä on ainoa perusopetuslain tuntema poikkeus, joka mahdollistaa kohtuullisten maksujen perimisen. Kysymys maksullisuudesta perusopetuksen yhteydessä on ollut toistuvasti esillä esimerkiksi ylimpien laillisuusvalvojien käytännössä (ks. esim. apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen päätös 23.10.2019, EOAK/1120/2018). Maksujen perimisen mahdollistaminen perusopetuksessa, vaikkakin vapaaehtoisessa toiminnassa, rikkoo merkittävällä tavalla maksuttoman perusopetuksen perusideaa ja saattaa asettaa peruskoulua suorittava lapset keskenään epäyhdenvertaiseen asemaan huoltajien varallisuuden perusteella.

Pidän ehdotettua 17 §:n 2 momentin säännöstä tällaisenaan yhteensopimattomana perustuslain 16 §:n 1 momentin kanssa, joka turvaa jokaisella oikeuden maksuttomaan perusopetukseen. Pidän välttämättömänä, että säännöksen soveltamisalan piiristä rajataan pois perusopetuslain tarkoittama perusopetus.

Sen sijaan toisen asteen koulutuksen osalta pidän tällaista koulutukseen liittyvän vapaaehtoisen toiminnan kohtuullisia maksuja periaatteessa mahdollisina hallituksen esityksessä tarkoitetuissa tilanteissa. Tämä liittyy siihen, että arvioni mukaan maksuttoman opetuksen perustuslaissa turvattu ala on laajempi perusopetuksen osalta, jossa se perustuu perustuslain nimenomaiseen säännökseen, kuin muun oppivelvollisuuskoulutuksen osalta, jossa se on pikemminkin johdettavissa oppivelvollisuuden ideasta, joka edellyttää mahdollisuutta suorittaa oppivelvollisuus ilman siitä suoranaisesti aiheutuvia erityisiä kustannuksia.

Perustuslain 16 §:n 1 momentin on katsottu sisältävän vaatimuksen riittävästä ravinnosta eli käytännössä maksuttomasta kouluruokailusta (ks. esim. PeVM 25/1994 vp, s. 9, PeVL 20/2007 vp, s. 2). Perusopetuslain 31 §:n 2 momentin mukaan opetukseen osallistuvalle on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria.

Muussa oppivelvollisuuskoulutuksessa oikeus maksuttomaan ruokailuun on rajattu selvästi suppeammaksi. Esimerkiksi lukiolain (4. lakiehdotus) 35 §:n mukaan nuorille tarkoitetussa lu-

kiokoulutuksessa opiskelijalla on oikeus maksuttomaan ateriaan niinä työpäivinä, joina opetussuunnitelma edellyttää opiskelijan läsnäoloa koulutuksen järjestäjän osoittamassa koulutuspaikassa. Oppivelvollisella opiskelijalla on edellä mainittu oikeus myös aikuisille tarkoitetussa lukiokoulutuksessa. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (5. lakiehdotus) 100 §:n mukainen pääsääntö on, että päätoimisessa perustutkintokoulutuksessa sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa opiskelijalla on oikeus maksuttomaan ateriaan sellaisina päivinä, joina opiskelijan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma edellyttää opiskelijan läsnäoloa koulutuksen järjestäjän osoittamassa koulutuspaikassa.

En pidä aterian maksuttomuuden tällaista rajaamista toisen asteen koulutuksen yhteydessä valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena. Kuten aikaisemmin olen esittänyt, oppivelvollisuudesta voidaan johtaa vaatimus oppivelvollisuuden suorittamisesta toisen asteen koulutuksessa ilman opiskelijalle koulutuksesta aiheutuvia ylimääräisiä kustannuksia. Maksuttoman ateriaoikeuden rajaaminen läsnäolopäiviin koulutuspaikassa ei vaaranna tätä vaatimusta.

4. Lopuksi

En pidä lähtökohtaisesti ongelmallisena, että oppivelvollisuuden piiriin saatetaan opetusta, joka perustuu vapaan hakeutumisoikeuden ja koulutustarjonnan varaan. Olennaista on kuitenkin, että jokaiselle oppivelvollisuuden piiriin kuuluvalle tarjotaan mahdollisuus osallistua toisen asteen koulutukseen sellaisella alalla, joka ainakin jossain määrin ottaa huomioon oppivelvollisen omat toiveet ja soveltuvuuden koulutusalalle. Tältä osin olennainen merkitys on oppivelvollisuuslain 15 §:n säännöksillä opiskelupaikan osoittamisesta. Pykälän mukaan asuinkunnan tehtävänä on viime kädessä osoittaa oppivelvolliselle opiskelupaikka tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa. Soveltuvan opiskelupaikan osoittamisessa on otettava huomioon alueen koulutustarjonta, oppivelvollisen kodin ja oppilaitoksen välinen etäisyys ja kulkuyhteydet sekä erityisen tuen tarve. Oppivelvollista ja hänen huoltajaansa tai muuta laillista edustajaansa sekä koulutuksen järjestäjää on kuultava ennen asian ratkaisemista. Koska kyseessä on oppivelvollisen määrääminen opiskelemaan määrätyssä opiskelupaikassa, olisi henkilön itsemääräämisoikeuden kannalta perusteltua, että päätöksessä huomioon otettavia seikkoja koskevaan luetteloon lisättäisiin myös opiskelijan henkilökohtaisten toiveiden huomioon ottaminen mahdollisuuksien mukaan.

Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Oppivelvollisuuden laajentuessa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kielelliset oikeudet toteutuvat riittävällä tavalla oppivelvollisuuden piiriin kuuluvassa koulutuksessa ja että toisen asteen koulutusta on määrällisesti ja sisällöllisesti riittävästi tarjolla maan molemmilla kansalliskielillä. Tältä osin on merkityksellistä, että oppivelvollisuuslain 15 §:n 2 momentin mukaan opiskelupaikka tulee osoittaa oppivelvollisen perusopetuslain 10 §:ssä tarkoitetun opetuskielen mukaan suomen tai ruotsin kielellä järjestettävässä koulutuksessa.